

„A magyar jazzkutatás koronázatlan királyának és széles látókörű, szakavatott társainak most a filmgyártás és forgalmazás birodalma is behódolt.”

(Jazz Oktatási és Kutatási Alapítvány 2019.)

„A magyar jazzkutatás koronázatlan királyának és széles látókörű, szakavatott társainak most a filmgyártás és forgalmazás birodalma is behódolt.”

Film és jazz – hirdeti büszkén a cím. Ahhoz képest se kép, se hang, „csak” a könyv áll a polcon magában, DVD-melléklet nélkül, amelyből a legfontosabb jazz-tartalmú filmrészletekről tájékozódhattunk volna. Bizonyára a fránya jogdíj lehetett az akadály, ahogyan az általában lenni szokott. Elégedetlenek azonban így sem lehetünk. Nagyon nem, hiszen ismét sikerült eltüntetni egy szürkésfehér foltot a magyar jazzkutatás térképén. (A nem túl eredeti „színkombinációval” az alább ismertetett műben többször idézett, kulcsfontosságú Kurutz Márton-tanulmányra kívántam utalni: „Könnyűzene és muzikalitás a magyar filmtörténetben”, amely a „Fejezetek a magyar jazz történetéből 1961-ig” című, 2001-es kiadású kötetben jelent meg.)

A megfelelő „igazolások” – Simon Géza Gábor legutóbbi kötetéhez hasonlóan („Ha a budapesti jazzmozgalom naplót írt volna” – bemutatását ld. ezen a portálon) elsősorban a korabeli dokumentumok szállítják. Nevezetesen, a tárgyhoz kapcsolódó (az olykor talán túlzott lelkesedést mutató) sajtó-visszhangoktól kezdve a mozi-előadásokról szóló hirdetéseken át pl. a filmalkotásokban felhangzó zeneművek státuszát szabályozó rendeletekig. Mit mondjak? Imponáló, mi több, meggyőző az adathalmaz! És – Simon

munkamódszerét és megalkuvás nélküli alaposságát ismerve – nem meglepő, hogy csakis ellenőrzött (látott) filmekről szóló anyagok kerültek a kötetbe.

Az első, érdemi fejezet: „Az első jazzkirály és a magyarok”. Címszereplője („King of Jazz” című filmje kapcsán, amit hazánkban 1930-ban mutattak be) a fehér amerikai (ennyit a „néger” jazz-hegemóniáról!) zenekarvezető, Paul Whiteman, akivel személyesen is találkozhatott volna a magyar közönség, ám aki – finansiális okból - végül csak Bécsig jutott el. A film komoly sikereket aratott a magyar mozikban. A vetítések elő- és utóéletéről, valamint zenei hatásairól kimerítő tájékoztatást kapunk, megfejelve (a magyar származású rendező, Fejős Pál munkájának) azok részbeni vidéki fogadtatásával, sajtóvisszhangjával.

A következő fejezet: „A jazzvonatkozású filmek magyarországi bemutatóinak naplószerű felsorolása”. Alapossága Simon jazz-diszkográfiáinak pontosságát, elkészítésének műgondját idézi. Az első bejegyzés egy amerikai „phonofilm” (a hangosfilm korai technikája) 1928. február 9-i, kisfilmekből álló sorozat bemutatójáról szól. Vele a mozi jazz-szellemé kiszabadult a palackból, és erős, hathatós sajtó-támogatással kezdte „riogatni” az érdeklődő közönséget, tegyük hozzá: meglehetősen gyakorisággal és sikerrel. Zenés némafilmek is készültek akkoriban, amelyeket élő zenei kísérettel vetítettek. Egészen az „igazi” hangosfilm létrejöttéig, amely a fenti dátumhoz képest nem váratott sokat magára. „Az éneklő bolond” 1929. szeptember 20-i bemutatója már a forradalmi technikai újdonság jegyében zajlott. 1930. (pontosabban: az az év is) kifejezetten termékenynek bizonyult a jazz mozikban való népszerűsítése ügyének érdekében. Szinte mellékes, hogy különböző rendű, rangú, hosszúságú és színvonalú alkotásokkal sikerült elérni mindezt, ami voltaképp természetes a hangosfilm második, még mindig kísérletinek számító évében. Külön érdekesség, hogy feltűnik közöttük egy korai (és jazz-vonatkozású) Miki egér-film is a Disney-műhelyből! Kuriózum 1931-ből is származik, mégpedig „A pesti fiú” – amerikai filmen! A legkevésbé sem ritkaság Simonék könyvében az „importált” munkák különböző magyar vonatkozásainak kiemelése, amikor csak alkalom adódik rá, a szereplőket és az alkotókat illetően akkor is, ha másodgenerációs magyarokról kell, hogy szó essék.

És persze a magyar mozikból az olyan világsztárok sincsenek kitiltva, akik művészete a mai napig megkérdőjelezhetetlen. Az 1934-ben bemutatott „Jones

császár” című alkotásban Paul Robesont és Billie Holidayt ismerhette meg a magyar közönség. (Erre a filmre – itt és most – bizony, én is kíváncsi lennék!) Kisvártatva az első magyarországi Duke Ellington-film, a „Folyik a tánc – folyik a vér...” bemutatója következett. 1937-ben Louis Armstrongot is megismerhette a magyar mozik közönsége az „Úrinők előnyben” című filmből. (Hogy csak a ma is jól ismert amerikai jazzmuzikusok nevét említsem.) Daliás idők lehettek. Igazán irigyek lehetünk a régiekre, holott a sor ezzel közel sem ért véget. Kevésbé releváns, viszont érdekes, hogy 1945-ben például nivós szovjet jazzfilm(!) érkezett („A vidám fickó”), amit 2004-ben DVD-n is kiadtak (nem nálunk), de legyen szabad a hazai készítésű művekkel foglalkoznom a továbbiakban, mégpedig arányait tekintve kiemelten!

Első ízben egy 1938. november 30-án bemutatott alkotásról olvashatunk a kötetben: „Rozmaring” a film címe. A következő egy nem akármilyen reklámfilm, 1939-ből: „Dal az Unicumról”. Ma leginkább a Bohém Ragtime Jazzband értő muzikális és élvezetes feldolgozásában, előadásában ismerhetjük azt. 1940. szilveszterén az „Egy csók és más semmi” című játékfilm került a mozikba, 9 nappal később (!) pedig a „Látta-e már Budapestet télen?” című rövidfilm. A háború alatt a (jazz-tartalmú) filmek gyártása meglepő módon (vagy talán a béke-vágyó közönség lélektani reakcióinak ismeretében nem is annyira meglepetésszerűen) felpezsdült, holott nem sokkal később néhány budapesti mozi bombatalálat elleni óvóhely meglétére hívta fel a publikum figyelmét. 1942-ben, szintén magyar filmből derült ki, hogy „Szakítani nehéz dolog” - hátha valakinek még nem tapasztalta. 1943-ban „Jazz-parádé” készült. A kisfilmben elhangzó, lemezre vett betétszámon kívül pontos adatokat sajnos nem tudtak megállapítani a kötet szerzői. Nem így a „Tarka-barka” című kisfilmről, amelynek főszereplői nem mások, mint a „3 Latabár”, illetve Orlay Chappy zenekara! Sőt. A híres Dob párbaj is ebben a műben zajlott le. Májusban a mozi nézők elé került a „Hetten mint a gonoszok”. Júliusra „Vidámság hangverseny”, augusztusra szintén jazz-vonatkozású „Magyar kívánsághangverseny” volt a hangulati doppingszer, filmen megörökítve, természetesen. December végén az „Ágrólszakadt úrilány”-t mutatták be. 1944. február 9-én egy kisautó, „Muki” tévedt a mozikba. A film - az akkori Magyar Közlönyt betűhíven idézve - „a fasisztairányu és szovjetellenes művek” jegyzékén is szerepelt, mintegy az akkor esedékes „kulturharc” jegyében. Az 1946-os „Hazugság nélkül” magyar-román koprodukció, amelyet Bukarestben mutattak be először. Az 1944-től 1947-ig készített „Egy pofon, egy csók” a

háború utáni filmgyártás viszontagságos időszakát is példázza. Az 1948-as „Könnyű múzsa” „a négy koalíciós párt filmvállalatainak közös vállalkozásában” készült. A film kapcsán mégis kultúrpolitikai csatározás bontakozott ki, amely említésre méltó ugyan, de nem szorosan vett jazztörténeti adalék.

Ami viszont nagyon is idetartozik: a magyar jazzkutatás koronázatlan királyának és széles látókörű, szakavatott társainak most a filmgyártás és forgalmazás birodalma is behódolt. Egy újabb, korhű dokumentumokkal kitapétázott terem nyílt meg tehát a magyar jazz virtuális múzeumában.

Olasz Sándor

<http://www.riff.hu/index.php?article=1208>